

והתורה זה מקרא. והמצוה זו משנה. אשר כתבתי אלו נביאים וכתובים. להורותם זה גמרא

שכיון שגמרא עניינה "הוראה מעשית" במקום שיש שאלה, כאן צריך להקדים את לימוד הנביאים. מדוע? לימוד הנביאים נותן **מבט של דעת תורה**. מבט של אמונה, ביטחון, השגחה פרטית, וזה חיוני להוראת המעשה. אפשר ללמוד גמרא לפלפל, אך **להורות** צריך גם ללמוד נביאים וכתובים, הוראה איננה רק להוציא מהזיכרון את הסוגיא ואת השלחן ערוך, אלא יש בה הרבה מאוד שיקולים השייכים למה שמכונה השלחן ערוך החמישי. ואת זה מקבלים מספרי הנביאים והכתובים שהם המקור לכל ספרי המוסר.

אשר כתבתי אלו נביאים

ועוד יש להעיר, שהנביאים מכונים "אשר כתבתי" ולכאורה גם התורה היא כתיבתו של ה'. ונראה שההבדל הוא שהתורה **נמסרה** לנו אך הנביאים הם תוספת כתיבה של ה', לאחר שנמסרה לנו התורה. שהקב"ה כביכול ממשיך נלכתוב את דבריו על ידי גילוי סודו לעבדיו הנביאים.

יש כאן מקום להעיר מדוע התורה מכונה מקרא ולא מצווה, הרי בתורה נאמרו כל המצוות. והתשובה פשוטה, שמהתורה לבד אי אפשר לדעת אפילו את גוף המצווה, אלא רק את כללי הדברים, והיישום המעשי הוא רק המשנה שהיא בסיס תורה שבעל פה. וכן פירש רש"י בתורה על הפסוק ושמרתם את המצוה - זו משנה.

והנה לכאורה הנביאים והכתובים צריכים להיות קודם המשנה, ולמה הוקדמה המשנה, למדנו מזה, **שיש חשיבות עליונה לתורה שבעל פה אף יותר מנביאים**, משום שהתורה שבעל פה מבארת את התורה, שהיא חשובה מן הנביאים.

וההבדל בין משנה וגמרא הוא שהמשנה הוא גוף הדין בלא השאלות המתחדשות. והגמ' הוא נידונים מורכבים, הזקוקים להכרעה.

ולכאורה כשם שקדמה משנה לנביאים, היה צריך להקדים את הגמרא לנביאים. והתשובה נראה לומר

כל הקורא קריאת שמע על מיטתו כאילו אוזח חרב של שתי פיות – ביאור המאמר

יש לעיין מהו ענין חרב שתי פיות, ומדוע זוכה הקורא קריאת שמע על מיטתו לחרב של שתי פיות. והנה החרב בעל פה אחד, נשלחת על ידי האוחז לכל כוון שירצה, ימינה שמאלה, למעלה או למטה. ובכל פעם מכוון את פי החרב אל הקרבן. וחרב פיפיות הוא חרב שהאדם איננו זקוק לשולחה, אלא מחזיק את החרב שלופה לימין ולשמאל וכל מי שעובר במקום נדקר בחרב.

והנה המזיקין נבראים מן העברות של האדם, והם מפריעים לנשמתו להגיע למקום גבוה בשעת השינה, והקורא קריאת שמע, **מגרש** את כל המזיקין שלא יוכלו להתקרב אליו. ואף שעדין לא התבטלו עד שיעשה תשובה שלמה, מועילה קריאת שמע שיש בה עול מלכות שמים, לגרום להם שלא להתקרב אליו כלל. ובזה מובן מדוע נחשב כחרב שתי פיפיות, שאיננה משמשת להריגה

דף ה:

להאי שופרא דבלי בעפרא קא בכינא

צריך להבין וכי ראוי לבכות על יופי הברש? ועוד צריך להבין מה יעזור הבכי, בשלמא באבלות בוכים משום שזהו כבוד המת, אך כאן מה תועלת בבכי. **ונראה** לומר שידוע שהנשמה מאירה, אך הגוף החומרי מחשיך את אור הנשמה. והמוות בא להפריד את הגוף החומרי מן הנשמה, כדי שהנשמה תוכל לקבל את אור ה' בעולם העליון. כל זה באדם רגיל, אך מי שהביק גופו, מוכח שנזדכך החומר שבו, עד שאינו עושה מחיצה בפני נשמתו, ובשבילו אין

צורך למות, ואף על פי כן מת, משום שכך נגזרה גזרה, ועל זה יש לבכות. וענין הבכי על מת מלבד כבודו, להראות שהמוות אינו טבעו של עולם, שאם כך הוא הטבע אין מה לבכות, וכל ענין הבכי הוא להראות שהמצב הזה אינו ראוי, ולעתידי לבוא יתוקן. והתועלת שבבכי היא, להחדיר לנפש, את הרגש החזק, שהמוות איננו דבר בטבעו של עולם, אלא גזרה זמנית, משום חומריות הגוף, ועל ידי זה יהיה חיזוק באמונה.

רב הונא תקיפו ליה ארבע מאה דני דחמרא וכו'

יש לעיין וכי לא ידע רב הונא את הענין של הגונב מן הגנב טועם טעם גנבה, עד שהיו צריכים לומר לו את זה. ועוד שלכאורה מצד החושן משפט ודאי צדק, אם כן מה אכפת לן שטועם טעם גנבה, הרי כך הוא הדין. וכי אין ראוי לגנוב מן הגנב???

ונראה לומר שזה ודאי שלא היה כאן אריס שגנב להדיא, אלא שנהג שלא כהוגן, ורב נחמן החליט שאף הוא לא ינהג עמו כהוגן, ולא יתן לו מן הזמורות. ולפי רום דרגתו של רב נחמן לא היה הדבר ראוי.

ויתכן, שמה שהחמיצו חביותיו של רב נחמן לא היה זה דבר כל כך חריג, והוא דבר המצוי בזמן החום, ולכך רב נחמן לא סבר שצריך לחשוב על מה זה קרה, ולרוב ענוותו של רב נחמן לא היה סבור שראוי לנס. והתלמידים עוררו אותו, שלרום דרגתו,

איכא דאמרי הדר חלא והוה חמרא וכו'

יש ליתן את הדעת למה שקרה כשרב נחמן תיקן את העוולה. או שהחומץ חזר להיות יין, או שהחומץ התייקר. לכאורה מה אכפת לנו כיצד חזר הדבר למקומו. ולפי מה שביארנו לעיל יבואר היטב, שנחלקו האם מה שהחמיצו חביותיו של רב נחמן היה בדרך נס, לעורר אותו, וכשתיקן את הדבר, חזר **הטבע** למקומו. או אדרבה החימוץ היה בדרך הטבע, כגון שהיתה סיבה טבעית לדבר, והנידון היה מדוע לא הגינה זכותו של רב נחמן שלא יימנע הדבר בדרך נס, וכשתיקן רב נחמן את הדבר, לא היה ראוי לנס ומאידיך לא היה ראוי להפסד ממון, ולכך התייקר החומץ בדמי היין.

יש להעיר במספר ארבע מאות שמצינו כמה דברים במספר ארבע מאות שעניינם לתקן את האדם. ארבע מאות שנה במצרים לתקן את עם ישראל, וארבע מאות פעמים למד ר' פרידא עם תלמידו עד שהבין. וכנגדם בכח הרע ארבע מאות איש שבאו עם עשו וארבע מאות. ובמספר ארבעים – ארבעים יום שינינה בהם תורה, וארבעים סאה של מקווה, וארבעים מלקות הבאים לתקן את האדם.

המתפלל לא יהיה דבר חוצץ בינו לבין הקיר

יש לעיין מהו ענין זה שלא יחוצץ דבר, הרי המקור הוא מויסב חזקיה פניו אל הקיר, והינו כדי להתרכז, שלא יהיה מולו שום דבר. וכי המיטה חוצצת? הרי העיקר הוא שלא תופרע כוונתו. ונראה שיש תוספת ענין שלא יהיה שום דבר חומרי. כל מציאות חומרית מפריעה את הכוונה. משום שעיקר התפילה היא לבטל את כל מציאות העולם לפני הבורא יתברך. ומיטה שיש בה יצירה מפריעה את הכוונה, ורק קיר שהוא דבר נטעו

כל ימי הייתי מצטער על תפילתי שתהא סמוכה למיטתי

התפילה אמורה להיות תחילת היום, כשם שקריאת שמע סמוך למיטתו, כמבואר בדף ד: כך התפילה. אם לא שצריך להכין את גופו. ומאידיך נראה שאין איסור ללמוד קודם התפילה. ומה שאמר שהיה מצטער, פירוש הדבר שהשקיע בזה טרחה מרובה ומאמץ כדי להגיע לזה. כלומר לא תמיד הדבר עלה בקלות. זה דרש ממנו פעמים להתפלל במקום מרוחק, או להקדים ללכת לישון כדי להספיק את התפילה הראשונה. **וכן** מה שאמר על מיטתי שתהא נתונה בין צפון לדרום, שפעמים רבות זה דרש מאמץ גדול, לכוון את המיטות, ופעמים שעקב כך היה מקפיד שלא לשמש מחמת ענין זה.

רש"י כתב שלא יעסוק מלאכה ולא לעסוק בתורה. ועיין בתוס' שהבינו שהוא איסור. וקצת קשה מיניה וביה שאם הוא איסור, למה אמר כל ימי הייתי מצטער. אם הדבר אסור אז ימתין מללמוד עד שיתפלל. **ונראה** בכוונת רש"י שאין זה שאלה של איסור והיתר [וכנראה שהראשונים גרסו ברש"י שאסור ללמוד קודם התפילה] שיש שני עניינים בלימוד התורה. א] מצווה. ב] עסק. **לומר** שנים מקרא, וללמוד את הדף היומי. זה בחינת מצווה. אך לעסוק בדברי תורה, כעסק, להיות טרוד לדעת סודה של תורה, זה הקפיד שלא לעשות קודם התפילה.

שנים שנכנסו להתפלל וקדם אחד מהן את חברו

וכאשר יוצא מבית הכנסת **משאיר את חברו בלא כח השכינה של שנים** אלא של אחד בלבד. וגורם לשכינה שתסתלק מישראל. כלומר עצם זה שנשאר בבית הכנסת יש בו השראת השכינה. ואם יוצא מסלק את השכינה, וחברו מפסיד את מעלת תפילתו. והסיבה שהשכינה מסתלקת, משום שהשכינה מגיעה מעצם זה שמגיעים לבית ה'. וכאשר יוצא מיד לאחר תפילתו מראה בזה שאין ישיבת בית הכנסת חביבה עליו, אלא בא רק להתפלל. אמנם כל זה רק משום שאמור להישאר שם, ולחזור עם חברו. אך אם יוצא מבית הכנסת מחמת שיש לו דברים אחרים לעשות, אין בזה מיעוט בכבוד בית הכנסת. ובזה יבואר היטב שדין זה אינו מדיני בין אדם לחברו אלא מדיני תפילה, שכיון שבאו להתפלל מוטל עליו להישאר עד שיגמור חברו את תפילתו. **אמנם** כל זה רק בשיטת רש"י ושאר הראשונים פירשו באופן האמור לעיל.

הראשונים פירשו שהטעם הוא משום שחברו מתבלבל ונטרפת דעתו מחמת הסכנה כשיודע שחברו יצא והוא יישאר לבד, ולכך נענש שגם תפילתו מטורפת ואיננה מתקבלת. **אמנם** יש להעיר על כך, שאין שום רמז בגוף דברי הגמ' לענין הסכנה, שמדובר בבתי כנסיות שבשדות. **וגם הרמב"ם** לא הביא דין זה. עוד צריך להבין מדוע כשעוזב את חברו גורם לשכינה שתסתלק מישראל. עוד צריך להבין שאם כאשר אינו ממתין לו זו אכזריות ומידה רעה, מדוע מבואר בגמ' שאם המתין לו מקבל שכר גדול, **ונראה** לומר שמתוך **פירוש רש"י** נראה שלא מדובר כלל משום סכנה, אלא מדובר בשנים שבאו להתפלל ביחד או תפילה קבועה או איזו תפילה מסויימת עבור חולה, ושנים שמתפללים יש אצלם יותר שכינה מאשר אחד. ובעצם תפילתם מביאים את השכינה. וכשגומר להתפלל, השכינה שורה עדין.